

Tutšós vb. IV. Trag zeamă de varză. *La tutšos prăsoju di cutšan* ALR. 4098. — Din mbg. *točam*.

Tutšqt, -ă adj. v. *tutšqs*.

Ts

Tsă pron. v. *tu*.

Tsăfărlăchi m. Omușor. Com. T. P.

Tsăfuj (di bucă). Locul unde trag scândura la moară și se oprește apa. ALR. 6735.

Tsăl pron. v. *tsela*.

Tsăluf m. Perciune, zulf, ALR. 2014. [D e r i v a t: *tsălufătă* f. = oaie, capră căreia îi atârnă zulfii]. — Din tc. *züluf*. Cf. *z ä l u f*.

Tsăneări f. v. *tsqn*.

Tsângărés vb. Fac «țângăr». din clopot, sun cu clopoțelul. Com T. P. — Formațiune onomatopică.

Tsantsăglét m. Floarea soarelui. ALR. 1907. — Din bg. *slănčegljad*.

Tsantsie m. Nume de monedă veche, (cf. Capidan, *Meglenoromâni*, I, 41). — Din germ. *zwanzig*.

Tsăpă m. Țeapă, țepușe, frigare, ALR. 3977. *Çoti steali la Dömmu, çoti tsapi ân pimint* (= stărniștea) *73. *Ca pri tsapă mi frise* (mă fripse ca prin țeapă) adică m'a frecat bine, 817. — Din sl. *čěpa*.

Tsăpăróg, -ă adj. (Despre capre, oi) Cu coarnele sucite. *Căpră tsăpăroagă*, 4/68. — Din *tsapă?*

Tsăpés vb. IV. Alung, gonesc, (refl.) mă alung. *Áñ am patru suror tucu si tsăpes și nu pot si si jungă*. (vărteșli), *91. [D e r i v a t e: *tsăpíri* f. = alungare; *tsăpít*, -ă adj. = alungat. C o m p u s (cu pref.): *zătsăpés* (ză + tsăpes) = alung, gonesc. *Aș lq un lemn di la zătsăpi prin poartă* (iși luă un lemn de-l alungă...), 5/44. Pentru etim. cf. dacor. *țip*.

Tsăpíri f.

Tsăpít, -ă adj. } v. *tsăpes*.

Tsar m. (Țárnareca) Impărat (în celelalte comune, numai ă m p i r a t). *Tsarlu al' gri* (țarul îi zise...), 23/65. *Tsare, voji si ti 'ntreb*, 8/65 cf. 15, 23/64, 3/65. [D e r i v a t e: (Feminin) *tsărítsă* f. = țarină, împărăteasă, cf. ă m p i r ă t e a s ă. *Tuntsea tsărítsa al' deadi ună carti* (atunci împărăteasa...), 18/65, *tsărés*, -easă adj. = țaresc. *Ūaminl'ă tsăreștă, căn viniră zuva lantă* (oamenii țarului), 20/64, *tsăruștimi* f. = împărăție. *Ūaminl'ă di tru tsăruștimea* (oamenii din împărăție...), 32/65. — Din bg. *car*.

Tsără f. Țară, pământ. *Măiră cu grop di tsară* (azvârliră cu bulgări de pământ), 15/5. *Pănă si-nă pună tsără*, 842 cf. 167, 9/62. — Din lat. *tërra*, -am, (arom. *tsară*).

Tsărése, -easă adj. v. *tsar*.

Tsărítsă f. v. *tsar*.

Tsărnă f. Nume de capră (neagră). — Din bg. *cărna*.

Tsärnaréca N. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 7, 26).

Tsartsărăchi N. loc. (Cupa).

Tsärtsărăcă f. Pepene galben încă necopt bine; un fel de pepene galben fără miros și cu gustul de castravete.

Tsärúj f. pl. (Țärnareca, încolo u p i n c ä) Opincă. *Scutets-vă, färtati, tsärúli* (scoateti-vă, färtate, opincile), 9/66. — Din gr. *τοαροῦχι*, (arom. *tsärüh'e*).

Tsäruştimi f. v. *tsar*.

Tsärvéneă f. Soiu de grâu roșcat, ALR. 5182. — Din bg. *cärvenka*.

Tsävă f. Țeavă. Com. C. I. — Din paleosl. *cěvi*, (arom. *tsaye*).

Tse pron. 1°. (interog.) Ce. *Tse mul'ari caftsă bre?* (ce muiere cauți bre?), 11/65. *Tsi fats?* (ce faci?), 13/16 cf. 9/19, etc. | 2°. (relativ). *Mul'area tse te ansuraș* (muierea cu care te însurași), 11/65. *Chirchezu tsi ra la apu* (cerchezul care era la apă), 6/16. [Și: tsi pron. rel., inter.; (Liumnița) tsjă pron. rel.inter., 2/73. D e r i v a t: tsivă adv. = nimic *Nu, tsivă tsivă* (nimic, nimic), 4/79. C o m p u s: tsiva-godeă adv., pron. *El nu ve lânt tsiva-godeă* (nu avea alt nimic...), 1/93. *Si spargă tsiva-godeă* (să strice s. să omoare ceva...) 9/57 cf. 3/49, 820]. — Din lat. *quid*.

Tseă }
Tseălânta } pron. v. *tsela*.

Tseăpă f. Ceapă. — Din lat. *caepa, -am*, (arom. *tseăpă*).

Tseăpeă f. Așchie. *Di-l' pusi un buturnic la poartă, tseapchi si feasi poarta* (bucăți si așchii se făcu poarta), 26/32. [Plur. *tseapchi*]. — Din bg. *cěpka*.

Tseărtă f. v. *tsert*.

Tseăsta pron. v. *tsista*.

Tseătă f. Ceată, grămadă de oameni. *Pri drum nuibø ună tseată di fitșor* (pe drum întâlni o ceată de copii), 4/41. — Din bg. *četa*.

Tsel pron. v. *tsela*.

Tsela pron. Acela. *Antribø tsela chirchezu* (întrebă cerchezul acela) 5/16. *Al' flø tsel'a dojl' fräts* (ii află pe acei doi frați), 18/19 cf. 5/26. [Plur. *tsel'a*. Și: (Țärnareca) tsel pron. *Tuntsea tsel tse dădeă păni*, 6/65; (Huma) tsäl pron. *Tsäl cu tāmăina* (acela cu tāmăia), 10/71 cf. 10/69; (Liumnița) tsjăla pron. 3/73. F e m i n i n: tséa pron. (plur. *tseali*). *Cheșchi di tsea la s-iğă* (numai aia să fie), 11/81. *L-ancalicară tseali di tșätie*. C o m p u s: tsélalant, tseălântă pron. = celalalt, cealaltă (plur. *tsel'alants* și *tsel'lants*). *Tsel'lants argats nu-l' dădeau păni*, 3/65. *Ună ra albă tselântă ra neagră*. — Din lat. *eccum-*illus, -a, -um*, (arom. *atsel*).

Tselălânt pron. v. *tsela*.

Tser N. loc. (Barovița).

²Tser a. Cer, cf. n e b u. *Nap-cum si ardico anghjălu ară la tser*

(apoi se ridică îngerul iarăși la cer), 9/62.—Din lat. *caelum*, (arom. *tser*).

³Tser vb. III. 1°. (Țârnareca) Caut. *Un tsar tseari mults argats* (un țar caută mulți argați), 2/65. || (Ca în arom.). Cerșesc. *Au flă mă-sa pitru căl'ur iu tsireă pāni* (...cerșea pâine), 10/65. || 2°. (In Oșani și Liurnița) Cer, (foarte rar) vreau. *Cot si tseară tu anca cota... si... daĭ* (oricât să-ți ceară)..., 15/42. *Al' la tsirù* [*scandu*] (ii ceru scaunul), 86/48. *Nu tser pāri di la mini* (nu ceri parale dela mine), 2/37 cf. 5/30, 19/38, 18/42, etc. || (Impers.) Trebuie. *Ca si vină tati, noi tseari s-na sculoḡm* (când va veni tata, noi trebuie să ne sculăm). || 3°. (Lugunța, Cupa și Huma). Vreau. *Tser si fuz casă?* (vrei să pleci acasă), 7/2. *Un pōpă... tsireă să pună izmichĭār* (un popă vroia să pună un servitor), 1/8. *Fuĭ și leṭs tse tser* (pleacă și ia-ți ce vrei) cf. 19/16, 5/21, 8/23, (Huma) 5/69, etc. (Cupa) 15/55, etc. [La pres. 2. și 3 ind. prez. plur. *tsirem, tsirets*, 15/29. C o m p u s (cu pref.) *prutsēr* (pru + tser) vb. III. = cer. *Ca-ŭ prutsiruĭ, mamu, dascălu Nicola*, 1/III.]. — Din lat. *quaero*, -*ere*, (arom. *tser*).

Tserb m. Cerb. *Fitșorul tse si feasi tserbu*, 26/64. *Căn vini tserbul si tsucnească la poatră*, 25/64. Cf. *tserbul vini iară*, 20/64. — Din lat. *cervus*, -*um*, (arom. *tserbu*).

Tsere (pl. *tseartsă*) a. Cerc. mai a-

les la bute). *Tserc di buti*, ALR. 1837. — Din lat. *circus*, -*um*, (arom. *tsercl'u*).

Tsern vb. III. Cern, presar, ALR. 3171. *Āi tsirnut și drămunisit* (este cernut...) se întrebuintează pentru oamenii frecați. [*tsir-nūt*, -*ă* adj. = cernut]. — Din lat. *cerno*, -*ere*, (arom. *ntsernu*).

Tsert vb. I. Cert, (refl.) mă cert. [(Țârnareca), c o m p u s (cu pref.): *ăntserĭt* (aḡ + tsert) vb. I. *Nearsi si-l' antseartă* (merse să-l certe), 1/68. *Feata... si antsirtă cu izmichiar'l'ă* (fata... se certă cu servitorii), 29/65. *rastsērĭt* (ras + tsert, de pe mbg. *raskaram*) vb. I. = încep să mă cert, mă cert. *Ca si răstsirtară, la spinzuro pāșa*, 17/15 cf. 26, 31/18. D e r i v a t: *tseartă* f. = ceartă. *Dupu joc și tseartă vini*, 819.—Din lat. *certo*, -*are*.

Tsi pron. v. *tse*.

³Tsi pron. refl. v. *si*.

Tsiă pron. v. *tsi*.

Tsieărēs vb. IV. (despre pui) Piulesc, ALR. 5718. *Pul'ii tsieăres* ib. — Onomatop. e.

Tsioări f. Greier. Com. T. P. cf. ș t u r e c.

Tsieș, tsieș strigătul cu care se cheamă caprele, ALR. 5327. Cf. c ă z i, c ă z i, c ă z i; p r, p r, p r; t r t, t r t.

Tsieut a. Vaiet, strigăt, țipăt, Com. T. P.

Tsigără f. Țigară. *Tșubucu aĭ un tsigarlōc di tsigōr*. Com. I. L. [D e r i v a t: *tsigărōc* m. id.].

Tsigărlqe m. v. *tsigară*.

Tsimbîdi f. (Țârnareca) Furculiță, Com. V. J. [Și: *zimbîdi* f. = clește mic. Com. T. P.]. — Din gr. *τσιμπίδα*, (arom. *tsimbidă*).

Tsină f. Cină. *Dupu tsină ili printru tsină?* (după cină sau înainte de cină). [Derivat: *tsin* (din lat. *cēno*, -are), vb. I. = cinez, mănânc. *Și pusiră sinia si tsină* (și puseră masă să mănânce), 18/6, 5/68. **Compușe** (cu pref.): *zătsin* (ză + *tsin*, de pe mbg. *zavečeram*) = încep să cinez. *Ai si zatsinom unec, pōpi* (hai să cinăm puțin, părinte) ib., *dutsin* (du + *tsin*, de pe mbg. *dovečeram*) vb. I. = termin, isprăvesc de cinat, de mâncat. « *Dutsinaș pupadū?* » — *ia, dutsina!* (isprăviși cu mâncarea, uită isprăvii), ib. cf. 3/48; *tsinăt*, -ă adj. (cu înțeles activ) = care a cinat, care a mâncat]. — Din lat. *cēna*, -am, (arom. *tsină*).

Tsinsprăts num. v. *tsintsi*.

Tsints num. Cinci. [Compușe: *tsinsprăts* num. = cinci-sprezece; *tsinzqts* num. = cincizeci, 14/7, 12/18]. — Din lat. *quinq̄ue*, (arom. *tsintsi*).

Tsintsigăr m. Pasăre mică care cântă, pițigoiu. [Se mai numește și: *tșintșinar*]. Com. H. I.

Tsinzqts num. v. *tsintsi*.

Tsipă f. Șold. *La flq lăngă tsipi*, 15/55. *Mi dor tsipili* (mă dor șoldurile). — Din bg. *cipa*.

Tsipidōlu m. Nume de câine, cf. *tsipigore*. *Tsel'a cōnil' l'a cl'ima unu.. « tsipidōlu »* (câinii aceia se numeau unul țipidolu), 4/33.

Tsipigōre m. Nume de câine, cf. *tsipidolu*, cf. 4/33.

Tsinūt, -ă adj. v. *tsern*.

Tsist pron. v. *tsista*.

Tsista pron. Acest. *Tsista drăc* (acest drac), 10/79. *Tsista doil'* (acești doi), 1/44 cf. 16/29, 7/36, 1/37, 3/49, 7, 9/55. [Plur. *tsișta* și *tseșt*, 1/80. **Feminin**: *tseastă* (plur. *tseasti*, (tsesti) și *tseăști* (tsești). *Tseșta aș lu ampirātu il'ă* (aceasta este fata împăratului), 26/4. *Tsi sa tseăști luminqr?* (ce sunt aceste lumânări?), 5/37 cf. 6/25, 7/28, 5/43, 3/70. Și: (Huma) *tsist* pron. *Tu aș la fișeș tsist bun* (tu îmi făcuși acest bine), 12/71]. — Din lat. *eccum*-**istus*, -a, -um.

Tsităte f. Cetate, auzit ca nume de localitate în Huma. Com. T. P. (Despre *Tsitati* în Birslav, și Liumnița, cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 24, 25). — Din lat. *civitas*, -tatem, (arom. *tsitate*).

Tsitătea n. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Tsivă } adv. v. *tse*.

Tsiva-godeă }

Tsōglavi m. plur. Balaur, ființă închipuită cu un ochiu. *La treilī uarā la trimeasirā lă tsoglavi* (a treia oară îl trimeseră la balauri), 22/40. — Din bg. *pesoglav*.

Tsqn vb. III. Țin. *Tsela fitșoru si ăntări la tsăneri, și tsela tsqñ și tsela tsqñ* (băiatul acela se întări ținând și unul ține, altul ține...), 4/85 cf. 19/80. *Tsqn inat* (țin necaz). *Șu-l' tsănù inatu tri lantă yară* (și îi ținu necaz pentru altă dată), 23/72. || Am curaj, îndrăznesc. *Cari aș tsqni* (cui îi ține, cine îndrăznește), cf. 2/24, 443. [Derivat: tsăneări f.]. — Din lat. *tēneo*, -*ēre*, (arom. *tsîn*).

Tsqp vb. I. Țip, strig tare. *Un uom... tsăpă* (un om țipa), 3/78. *Lats și tsăpats* (luați și țipați), 21/16. *Să tsqă* (să țipe), 9/13 cf. 18, 21/16, 3/45. [Derivat: tsăpări f. = țipăt. *Locu la dispică di tsăparea*, 818. *Compușe* (cu pref.): **prutsqp** (pru + tsqp), de pe bg. *provikvam*) vb. I. = încep să strig, scot un țipăt. *Popa prutsăpō la pupădiya* (popa începu să strige la preoteasă), cf. 14, 15/43, 23/32, 4/22, 19/69; **răstsqp** (ras + tsqp, de pe bg. *razvikvam*) vb. I. = încep să țip, fac gură multă. *Si răstăpō frătili* (fratele începu să țipe), 15/32 cf. 14/42].

Tsqst a. Capac și în special capacul «podnitsei» (= tavă de pământ). *Ua-i... tsqstu și podnitsa* (uită capacul, uită tava), să vedem care pe care, 454. — Din l.t. *těstum*.

Tsqts vb. I. v. *tsqtsă*.

Tsqtsă f. Țăță. *Ielă di ăngl'ită treș picătur di lapti din tsqtsa mea*

(vino, de înghite trei picături de lapte din țăța mea), 15/94. *Tsqtsă di rujac* (la albinărit) lavre, căței, ALR. 5467. *Tsqtsă di matitsă* (botcă, celule în care se naște matca) ib. 5468. [Derivat: tsqts vb. (cf. bg. *cicam*) = sug țăța (în limbagiul copiilor și numai despre copii). Cf. bg. *cica* alb. *sisē*.

Tsrăpés vb. IV. Scot apă. *Tsqni-ti mult bun ca si tsrăpnim* (ține-te bine ca să scoatem apă), 11/85. *Și că tsrăpniră apu* (și după ce luară apă), 12/85. [Și: tsrăpnés vb. IV.]. — Din mbg. *cărpam*.

Tsrăpnés vb. IV. v. *tsrăpes*.

Tsúfeă f. Ciucure. *Copilașil' poartă beati cu tsufts* (flăcăii poartă bete cu ciucuri), Com. I. L. — Din mbg. *cufka*, id.

Tsutsugléd m. v. *tsuntsugled*.

Tsuntsugléd m. Acelaș cu *tsăntsăglet*. Com. C. I. [Și: tsutsugled].

Tsutsúl'eă f. Moțișor, moț, orice tufă, Com. T. P. — Din mbg. *cuculka*.

U

Ua adv. Aici. *Ia, ua ari uopt cupiti di ghipt* (uită, aici sunt opt stoguri de cereale), 9/4. [Și: uătsi adv. *Its tots uatsi* (sunteți toți aici?), 20/29. — Din lat. *ad-hoc*, (arom. *ayă*).

²Ua interj. v. -²ia.

Uăe, -ă adj. Prost, dobitoc. *Cqtsi fats șa uaculi!* (de ce faci așa prostule!), Com. T. P.